

Op pad met... Willy Vanlook langs De Zwarte Beek

CV Willy Vanlook

- 1968 - 1969 lerarenopleiding Nederlands, Engels en Geschiedenis
- 1969 - 1989 leraar Nederlands en maatschappelijke vorming
- 1974 diploma Natuurgids bij het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie
- 1978 getuigschrift cursus Natuurbeheer bij BNVR (nu Natuurpunt)
- 1990 - 1992 leraar cursus Natuur- en Landschapsbeheer in vorming Sociale Promotie
- 1979 - 1993 conservator Vallei Zwarte beek
- 1992 - 1993 projectcoördinator Plan Watersnip (bezoekerscentrum)
- 1994 - 2000 projectcoördinator ecologisch impulsgebied Beekdallandschap Zwarte beek
- 1994 - 2009 diensthoofd Vlaams bezoekerscentrum De Watersnip.

Prijzen

- 1985 Laureaat in de categorie Behoud van het Landelijk Patrimonium van Ford Motor Company België, als conservator van Natuurpunt
- 1999 Laureaat van de Milieu- en Natuurprijs van de provincie Limburg

Inzet lokale mensen enorm belangrijk

In 2010 ontving Willy Vanlook, als eerste laureaat buiten Nederland de Heimans en Thijssse Prijs. Vanaf 1975 spande hij zich in voor behoud en beheer van De Zwarte Beek in Belgisch Limburg. Willy begrijpt ook wel dat de prijs een gezicht nodig heeft, maar ziet deze vooral als een bekroning voor het werk van heel veel mensen. En over zijn eigen rol: “overtuigen en verduidelijken, zeker nooit het conflictmodel aangaan of iemand voor voldongen feiten stellen.”

Wat trekt je zo aan in dit gebied?

“Dan moet ik een verhaaltje beginnen uit mijn kinderjaren. We kwamen vanuit het college van Beringen, acht kilometer verderop, jaarlijks op bedevaart naar ‘t Fonteintje, een klein bedevaartsoord hier. Eenmaal Koersel voorbij, was het vier kilometer niets anders dan naaldbossen, hei en zandpaadjes. En dan waren we uitgeput als we hier aankwamen in zo’n kleine oase met een fonteintje en heel veel verschillende soorten loofbomen. Dat heeft van kinds af aan een grote indruk op mij gemaakt. Twintig jaar later kwam ik hier opnieuw eens wandelen. Er was wel iets veranderd, maar ook veel hetzelfde gebleven. Ik ben toen wat meer gaan rondkijken, ging ook de vallei in en vond daar een beek die nog kronkelde en heel proper water had en zo’n smal begeleidend boske met veel soorten die ik nog nooit gezien had. Daar wilde ik meer over weten en toen ben ik de cursus natuurgids gaan volgen. Ik kende geen enkele plantensoort, was daar nooit mee bezig geweest, en vond dat als ik daar toch aan wilde beginnen dat ik meer achtergrond moest hebben. Ik ging op zoek naar literatuur, maar vond hier heel weinig. In Maastricht stuitte ik op Het Vogeljaar van Thijsse, een boek dat mij enorm boeide. Voor mijn plantenkennis kocht ik *Wilde Planten van Westhoff et al.* Het eerste boek was echt genieten, het tweede bracht me de inzichten. En zo leerde ik stillekens aan dat gebied beter kennen.”

En toen dreigde dat gebied van je afgepakt te worden. Wat gebeurde er?

“Op sinterklaasdag 1975 vond ik een krantenbericht over allerhande plannen die men

hier wilde uitvoeren: een autosnelweg door het gebied, de beken rechtekken en recreatie uitbouwen. Ik vroeg een onderhoud aan met de burgemeester van Beringen en zag toen de voorstellen van de gemeente: caravan- en familiecampings op het hoog en in de vallei zelf, een vakantiedorp met zwem- en speelvijvers en grond voor weekendhuisjes. Ik praatte met de plaatselijke mensen hier en die waren verbouwereerd: dat kon toch niet, zo iets, daar moeten we iets tegen gaan doen. “Os Kapelleke”, dat noemen we zo hier, “dat moet mooi blijven, dat moet rustig blijven. Laat de mensen hier komen genieten, laat ze hier komen wandelen en fietsen, maar niet alles opofferen voor ...” Zo is het begonnen, met lokale mensen.

Iemand die biologie studeerde, Rudy Nys,

heeft me een beetje wegwijs gemaakt. We hebben samen een rapportje, dat ik oorspronkelijk gemaakt had om het diploma van natuurgids te halen, verder uitgebouwd, verbreed en wetenschappelijker gemaakt. En toen hebben we wetenschappers uit Vlaanderen en Nederland geïnformeerd. De reacties waren enorm en bleven niet beperkt tot het schrijven van brieven. Vanaf 1979 zijn hier onderzoeken gestart door de universiteiten van Utrecht, Wageningen en Groningen en ook Gent en Antwerpen. Zo is een meer wetenschappelijke basis ontstaan.

Daarna zijn we gaan werken aan voorlichting. We vonden sensibilisatie en bewustmaking alleszins belangrijk. In feite waren we daar al mee begonnen in Beringen zelf met de oprichting van een heempark. Maar

een pyroomaan heeft het gebouw waar we onderdak zouden vinden, in brand gestoken. Misschien is dat een geluk geweest in die zin dat we toen meer en meer onze aandacht op De Zwarte Beek zijn gaan richten. We werken hier met heel bescheiden middelen. Als ik zeg dat het dak van het bezoekerscentrum Dwingelderveld meer geld kostte dan destijds de uitbouw van het bezoekerscentrum hier ... . In die tijd gingen we overal kijken, ook in Nederland, hoe ze elders werken met bezoekerscentra.”

Wat zijn de grootste successen geweest die je hebt geboekt in je inzet voor De Zwarte Beek?

“Een heel belangrijk pluspunt vind ik de goede verstandhouding die er met de militaire overheid ontstaan is. In het begin gebeurden er op het militaire domein (*een belangrijk bovenstrooms deel van De Zwarte Beek, red.*) veel negatieve zaken. Alle venen en natte heiden werden bijvoorbeeld drooggelegd. We hebben de verantwoordelijke kampoverste kunnen overtuigen daarmee op te houden met de argumenten

dat het slecht is voor de natuur, maar ook voor de militairen zelf, want de risico's op brand nemen toe. Die man had daar oor voor en die zaken zijn gestopt; meer zelfs, ontwateringssloten werden gedempt. Zo is er langzamerhand een heel goede samenwerking ontstaan die uiteindelijk geëvolueerd is tot een concessie in de jaren 80 van meer dan 600 hectare voor Natuurpunt (*de belangrijkste particuliere natuurvereniging, red.*). In 1999 is dan een protocolovereenkomst tussen de Vlaamse overheid en Defensie

gesloten om meer dan 3.000 hectare in de toekomst samen te gaan beheren. Het Agentschap voor Natuur en Bos heeft hier de laatste jaren volop invulling aan gegeven, onder meer door uitvoering van een Europees LIFE-project.

Een tweede belangrijk iets is dat Natuurpunt van bron tot monding, over zowat 30 kilometer, de waardevolste deelgebieden beschermd heeft.

Een derde belangrijk feit is de enorm goede samenwerking tussen heel veel lokale vrijwilligers die in het beheer werkten en de wetenschappers van naam uit Vlaanderen en Nederland die ons begeleidden. Natuurpunt zag dat en zei: als dat gebieden zijn van grote internationale waarde, dan willen we daar extra middelen voor gaan zoeken. De laatste jaren is veel geïnvesteerd in (de vakbekwaamheid van) mensen en machines. Ook de vrijwilligers zorgden voor extra financiën door sponsortochten te organiseren, oud ijzer te verzamelen, papier op te halen – voor dat laatste alleen al 300.000 Belgische frank (8.000 euro) op twee jaar tijd. Ze kochten zelf oude tractoren om te kunnen maaien en ze timmerden een kabelspoor in elkaar om 400 meter natte vallei te overbruggen om het hooi te kunnen afvoeren. Die enorme inzet van de lokale mensen is zo belangrijk.”

Wetenschappers hebben eigen doelen, zijn snel weer weg en maken onderling ruzie. Hoe heb je die in het gareel gehouden?

“Ik heb getracht een beetje te overtuigen. Ik mag het niet zeggen, maar wat me wel altijd opviel is, dat als je met vijf wetenschappers naar hetzelfde perceel ging op

vijf afzonderlijke dagen dat je dan vijf verschillende, vaak tegenstrijdige, adviezen kreeg. Ik heb dan altijd gezegd dat de conservator uiteindelijk moet bepalen wat de beste keuze is. Hij kent het reservaat, hij weet wat de mogelijkheden zijn op grote oppervlakten en of er elders kansen zijn. Als iemand het ergens niet mee eens is, verduidelijk dan waarom je iets gedaan hebt, zeker nooit het conflictmodel aangaan of iemand voor voldongen feiten stellen. Misschien is het dat, ik weet het niet. Ik heb er zelf nooit bij stilgestaan.”

Het waterbeheer was een belangrijke discussie hier. Wat zijn je ervaringen met de overheidsinstellingen die daarover gaan?

“Met de Landelijke Waterdienst zochten we steeds naar compromissen. Maar nadien met de Watering (*waterschap, red.*) is het misgelopen. Die bleven volgens het aloude uitgangspunt werken, dat zij er zijn om

gronden droog te leggen, ongeacht de bestemming of de eigenaar. Daar hebben we heel lang conflicten mee gehad. Een van de waarden van de vallei van De Zwarte Beek is het enorm dikke veenpakket. Dat begon echter langzamerhand uit te drogen. Vanaf de beek breidden zich een aantal soorten uit die voordien helemaal niet voorkwamen: grote brandnetel, akkerdistel en nog vele andere. In 1990 is er dan een afspraak gemaakt op basis van de conclusies van een rapport van de universiteiten van Groningen en Wageningen en van het INBO (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek): de beek wordt over een klein stuk verondiept en de rest laten we evolueren. Alle instanties waren daarmee akkoord. Met vrijwilligers hebben we zo over 400 meter het veraard veen dat op de oevers was gegooid, terug in de beek geduwd. Slangenwortel en andere planten hebben zich heel snel gevestigd. Maar in 2003 is men toch, zonder

Foto: Marcel Van Waerebeke Willy Vanlook ontvangt de Heimans en Thijsse Prijs 2010 op 25 september j.l.

enig overleg, en bovendien zonder enige vergunning, opnieuw begonnen met de beken intensief te ruimen. Toen is Natuurpunt naar de rechter gestapt. Nu, na zeven jaar, is er een definitieve uitspraak gekomen en is de Watering veroordeeld.”

De houding van de Watering was dus één van de grootste teleurstellingen?

“De grootste teleurstelling is misschien wel de plaatselijke politiek. Dat er leugens en laster verspreid worden, is begrijpelijk. Dat lokale beleidsmensen daaraan meedoen is niet te aanvaarden. Als je in 2010, gisteren nog, ziet dat beleidsmensen van de gemeente beginnen te schelden over “die groene baronnen”, die alles maar voor zichzelf

zouden doen. Dat men nu nog steeds moet schelden, in plaats van aandacht te hebben voor de motieven en het waarom van het natuurbehoud, dat is waarschijnlijk wel de grootste teleurstelling.”

Hoe ziet de toekomst van De Zwarte Beek er uit?

“Op dit moment is de keuze: op welke schaal gaan we dingen doen? We gaan voor het behoud van kleine zeggenvegetaties omdat hier unieke kansen voor West-Europa liggen. Maar het is waarschijnlijk niet meer financieel haalbaar om overal die heel kleine perceeltjes apart te blijven maaien. Eén van de voorstellen in het kader van natuurontwikkeling is te trachten het veen weer wat

te vernatten om zo de oppervlakten kleine zeggengemeenschappen uit te breiden, waarbij ook waardevolle broekbossen kunnen ontstaan. Dat zal waarschijnlijk over grotere oppervlaktes moeten gebeuren. Dat doet een beetje pijn, omdat het typische van het landschap verloren gaat. Je zou eventueel kunnen opteren om een klein deel van de vallei in stand te houden, maar waar het evenwicht moet liggen, daar zullen de meningen over verschillen. Diegenen die het gebied kennen, herinneren zich de natuur van vroeger, mooie hooilanden, akkertjes met de typische kruiden, een gebied ook, dat men altijd trachtte droog te leggen en in ieder geval niet de wilde natuur die je hier nu ook al ziet met ruigtes en broekbossen.”

Is de toekenning van De Heimans en Thijsse Prijs in jouw ogen terecht?

“Terecht is het nooit, in de zin dat ik alleen die prijs verdiend zou hebben. Ik mag wel zeggen dat ik enorm hard heb gewerkt, ik was dagelijks met de vallei bezig en met de talrijke problemen. Dus doorzettingsvermogen was wel nodig. Dat had ik, maar er zijn zoveel mensen die dat gehad hebben. De samenwerking tussen lokale vrijwilligers en professionals, tussen mensen van Natuurpunt, provincie en het Vlaamse Gewest, tussen de natuurbehoudsector en Defensie, dat alles samen maakt dat wij de prijs gewonnen hebben. Maar ik kan me voorstellen dat men daar liever een gezicht op plakt. En dat is dan het mijne geworden.”

GEERT DE BLUST & BAREND HAZELEGER

Van perceel naar beekdal, van hooiland naar veenmoeras

Voor twee van ons was de eerste kennismaking met de Zwarte Beek-vallei in de jaren 80 meteen intensief. Voor ons doctoraal-onderzoek brachten we de vegetatie en de waterhuishouding vanaf Koersel stroomopwaarts in kaart. We interpreteerden wat de vegetatieverspreiding ons vertelde over de waterhuishouding. De vallei van De Zwarte Beek was voor ons toen een referentie voor weinig aangetaste Nederlandse laaglandbeekdalen. Sindsdien hebben we veel zien veranderen.

In de jaren 80 bestond het reservaat uit een versnipperd lint van verworven perceeltjes. De beheerkaart was met potlood ingekleurd en het beheer gericht op het herstel van hooilanden. Met veel fysieke inspanning en weinig middelen werd het moeilijke terrein gehooïd. In Nederland deed men niet veel anders, maar daar begon wel het besef door te dringen dat de waterhuishouding sterk bepalend was voor de vegetatie. Voor herstel van in veel gevallen verdroogde beekdalhooilanden zou een goed waterbeheer van cruciaal belang zijn. Uiteraard concludeerden we dat op basis van ons studentenonderzoek ook voor De Zwarte Beek. We vonden dat de Oude Beek en Winterbeek zo snel mogelijk gedempt moesten worden om verdroging tegen te gaan. In Vlaanderen keken veel natuurbeheerders vol bewondering naar Nederland, omdat ze

daar zoveel wisten en zo veel onderzoek deden. Wij keken echter vol bewondering de andere kant op. Want al begin jaren 90 werd een bovenstrooms stuk van de Oude Beek opgestuwd en deels gedempt tot aan het maaiveld. In het dal van de Drentse Aa, waar die vernieuwende hydro-ecologische kennis was ontstaan, was men nog niet eens begonnen met het aanpakken van de interne ontwatering. Laat staan dat daar gedacht werd aan peilverhoging van verdiepte beken. En zo liepen de beheerders van De Zwarte Beek met praktisch handelen meteen fors in op Nederland. Tegelijkertijd werden veel meer percelen verworven en de beheerkaart steeds verder ingekleurd. Inmiddels denken wij gedrieën binnen het Deskundigenteam Beekdallandschap na over herstel van veenvormende moerassen in Nederlandse en Vlaamse beekdalen. Kan dat, en hoe doe je dat op sterk gedegradeerde veenbodems waarvan de chemie sterk is veranderd? Het zou mooi zijn als je niet alleen dotterbloemhooilanden en kleine zeggenvegetaties kan ontwikkelen en behouden, maar ook op landschapschaal een beekdalsysteem herstelt dat zonder al te veel beheer zelf veel biodiversiteit in stand houdt. Onze referenties liggen nu ook in Polen, maar recent zochten twee van ons toch De Zwarte Beek weer op. Waarom? Omdat het een van de weinige beekdalen is waar grootschalige vernatting

heeft plaatsgevonden en waar herstel van matig voedselrijke moerassen veelbelovend is. Zulke plekken zijn in de Benelux letterlijk op de vingers van één hand te tellen. In Nederland en Vlaanderen vinden we ze vrijwel alleen in de vallei van De Zwarte Beek en Drentse Aa, waar men inmiddels ook is gaan vernatten. De beheerkaart van de Zwarte Beek wordt nu met GIS gemaakt en ziet er vol en bijna aaneengesloten uit. Weer aanwezig in het dal van De Zwarte Beek vanwege de uitreiking van de Heimans en Thijsse Prijs aan Willy Vanlook zien we tot rupsmaaiers omgebouwde skipistevoertuigen. De achterstand op Nederland is met veel inventiviteit en doorzettingsvermogen definitief ingelopen. Inmiddels wordt erkend wat Willy met vooruitziende blik al vroeg aan de orde stelde: de waterhuishouding is de sleutel voor herstel en ontwikkeling van De Zwarte Beek (en de Drentse Aa). Daarom, maar ook vanwege de groei van het gebied tot een groot natuureservaat en vanwege de spectaculaire vernatting blijven we terugkomen, voor onderzoek, voor het helpen ontwikkelen van herstelvisies, maar bovenal ook om te genieten van wat Willy en vele anderen tot stand hebben gebracht.

**CAMIEL AGGENBACH (KWR WATER),
RUDY VAN DIGGELEN (UNIVERSITEIT
ANTWERPEN) & UKO VEGTER
(WATERSCHAP HUNZE EN AA'S)**